

7. veebruar 2023

Lahend 41394/15 - üldine diskrimineerimiskeeld

Paun Jovanović vs. Serbia

Protokolli nr 12 artikkel 1

Asjaolud

Kaebus käsitleb kohtumenetluses kahe võrdse ja ametliku staatusega serbia keele variandi (ekavi ja jejekavi) kasutamist. Kaebaja on advokaat, kes tegutses kaitsjana kriminaalmenetluses eeluurimiskohtuniku juures. Kui ta hakkas tunnistajale küsimusi esitama, siis ta kasutas serbia keele jejekavi varianti, kuigi kohtunik hoiatas teda, et ta kasutaks ekavi varianti. Kaebaja esitas konstitutsioonikohtusse kaebuse, kus väitis, et teda on diskrimineeritud, kuna kannatanud esindanud advokaati, kes oli ekavi variandi kõneleja, ei hoiatatud. Konstitutsioonikohus ei võtnud tema kaebust menetlusse.

EIK-sse pöördudes tugineb kaebaja EIÕK artiklile 14 ja protokolli nr 12 artiklile 1 ning leiab, et teda on diskrimineeritud, sest teda koheldi erinevalt võrreldes teise advokaadiga samas kriminaalasjas, kes oli serbia keele ekavi variandi kõneleja. Lisaks tugines ta EIÕK artiklile 6, sest leidis, et konstitutsioonikohtu otsus ei olnud nõuetekohaselt põhjendatud.

EIK seisukohad

Protokolli nr 12 artikkel 1

EIK leidis, et protokolli nr 12 artikkel 1 on kohalduv käesolevas asjas, sest kaebus kuulus ühte selle artikli seletusaruandes ette nähtud kategooriasse.

Kas kohtlemises oli erinevusi?

Kuna kaebaja ja valitsus olid põhimõtteliselt eriarvamusel selles, mis tegelikult juhtus, siis EIK lähtus istungi protokollist. Istungi protokoll ei sisaldanud põhjendusi, miks oleks pidanud kaebajat selles kontekstis üldse millegi eest hoiatama. Sellest hoolimata oli kaebajale adresseeritud hoiatus, et ta kasutaks menetluses ametlikku keelt, mis viitas selgelt sellele, et jejekavi varianti sellisena ei aktsepteeritud, samal ajal kui teine, ekavi keelt kõnelev advokaat, kes oli tegutsenud kannatanu nimel, sellist hoiatust ei saanud. Istungi protokollist ei tulenenud midagi sellist, mis viitaks sellele, et eeluurimiskohtunik oleks palunud kaebajal oma küsimusi ümber sõnastada, et tunnistaja saaks neist aru. Seetõttu koheldi kaebajat erinevalt ekavi keelt kõnelevast advokaadist, kusjuures see erinevus põhines sellel, et ta kasutas jejekavi keelt ühena kahest serbia keele variandist, mis on riigisiselt mõlemad ametliku staatusega.

Kas oli võrreldav olukord?

EIK leidis, et oli võrreldav olukord, sest kaebaja tegutses kaitsjana oma kliendi huvides ja teine advokaat tegutses kannatanu esindajana samas kohtumenetluses. Seetõttu olid nad analoogsed või samalaadses olukorras.

---

¹ Lühiülelaates kajastatud lahendite valiku aluseks on EIK enda otsingumootoris avaldatud Legal Summary'd.

Kas esines objektiivne ja mõistlik põhjendus?

Valitsus ei andnud selgitust selle kohta, miks selline kohtlemine oleks olnud legitiimne, mõistlik või proportsionaalne. Kuigi konventsiooniga ühinenud riigil on õigus reguleerida kohtumenetluses ametliku keele kasutamist ja *mutatis mutandis* sama keele erinevaid variante puudutavaid küsimusi, ei saanud kaebaja jaoks olla objektiivset ja mõistlikku põhjendust tema erinevaks kohtlemiseks võrreldes analoogses olukorras oleva teise advokaadiga. Kaalutlusruum oleks võinud olla asjakohane ainult võimalike keelepoliitiliste valikute seisukohalt, kuid mitte praeguses olukorras.

Sellest tulenevalt tuvastas EIK protokoll nr 12 artikkel 1 rikkumise.

Artikkel 6-1

Konstitutsioonikohus keeldus kaebaja kaebust menetlemast, kuid ei selgitanud, miks ei olnud selle kaebuse menetlemise õiguslikud eeldused täidetud. Eelkõige ei olnud konstitutsioonikohus selgitanud, miks eeluurimiskohtuniku vaidlustatud käitumine ei olnud vaidlustatav. Konstitutsioonikohus ei olnud selgeks teinud, milline oleks olnud kaebaja jaoks sobiv tegevusviis, et kaebaja saaks taotleda hüvitist diskrimineerimise eest, mille kohta ta kaebas. Samuti ei olnud konstitutsioonikohtu varasemat asjakohast kohtupraktikat, eriti sellise kaebuse, nagu käesolev, kontekstis. Lisaks olid kaebaja põhiseaduskaebuses tõstatatud küsimused olulised, kuna need puudutasid diskrimineerimist kohtumenetluses. EIK leidis, et konstitutsioonikohus ei olnud seega järginud nõuet, mille kohaselt peavad siseriiklikud kohtud põhinõudeid eriti hoolikalt ja rangelt läbi vaatama.

EIK tuvastas EIÕK artikli 6-1 rikkumise.

Artikkel 41

EIK leidis, et Serbia peab kaebajale maksma mittevaralise kahju hüvitiseks 2000 eurot ja kulude katteks 95 eurot.

[Lahend](#) (inglise keeles)

[Kokkuvõte](#) (inglise keeles)

7. veebruar 2023

Lahend 36328/20 - positiivsed kohustused

B vs. Venemaa

Artikkel 3

Asjaolud

Kaebaja, kes on orb, paljastas 12-aastaselt, et teda on 7-10-aastaselt seksuaalselt kuritarvitatud. Kaasus puudutab sellele järgnenud uurimist ja kohtuprotsessi, kus kaebaja langes väidetavalt teistkordselt ohvriks.

EIK-sse pöördudes tugineb kaebaja artiklitele 3 ja 13 ning leiab, et kriminaalmenetluse uurimise ja kohtuprotsessi käigus langes ta teistkordselt ohvriks.

EIK seisukohad

Artikkel 3

EIK võttis arvesse kaebaja erilist haavatavaust ja väidetavat teistkordselt ohvriks langemise olemust ning leidis, et on saavutatud raskusastme künnis, mis toob kaasa selle, et juhtumit tuleb uurida ainult artikkel 3 alusel.

EIK märkis, et kaebaja, kes oli kaotanud oma ema ja kogenud lastekodusse paigutamist, oli uurimise alguses 12-aastane. Ta oli pidanud ühe aasta ja seitsme kuu jooksul osalema korduvates intervjuudes oma seksuaalse väärkohtlemise asjus, kordama oma ütlusi kohtades, kus kuritarvitamine väidetavalt toime pandi, tuvastama kurjategijad ja nendega silmitsi seisma ning andma kohtuprotsessil küsimustele vastuseid.

Vaid kaebaja esimene intervjuu oli videole salvestatud ja see salvestus oli samal päeval kaotsi läinud. Intervjuude arvu minimeerimiseks ja täiendavate traumade vältimiseks nägi Euroopa Nõukogu laste seksuaalse ärakasutamise ja seksuaalse kuritarvitamise eest kaitsmise konventsiooni (Lanzarote konventsioon) artikkel 35 ette videosalvestuse kasutamise. Soovitus oli aktsepteerida selliseid salvestusi tõendina. Venemaa kriminaalmenetluse seadustik tegi kohustuslikuks video salvestada kõik uurimistoimingud alla 16-aastaste seksuaalse puutumatus vastu suunatud kuritegude ohvritega, kuid ei täpsustanud selle reegli põhjendust, nimelt seda, et uurimise ja kriminaalmenetluse eesmärk peaks olema vältida kogetud trauma süvenemist. Samuti ei sisaldanud see sätteid, mis tagaksid, et ülekuulamiste arv oleks võimalikult väike ja kuivõrd see on hädavajalik kriminaalmenetluse eesmärgil (vt sellega seoses Lanzarote konventsiooni artikleid 30 ja 35).

Esimese tunnistuse videosalvestuse kaitsmine oli äärmiselt oluline. Siiski ei viidanud miski sellele, et selle kaitsmiseks oleks kehtestatud vastav kord. Pärast selle hävinemist ei hinnatud ega rakendatud ühtegi muud vahendit, mis oleks vähendanud kaebajal oma väärkohtlemise lugu kordamast ja trauma uuesti läbielamist. Samuti pidi ta oma väärkohtlemisest kohtuekspertiisi eksperdile rääkima. Lisaks ei olnud näidatud, miks oli vaja, et kaebaja kordas oma ütlusi kohtades, kus tema väidetav väärkohtlemine aset leidis. Ühes neist kohtades viidi "kontrollimine" läbi ühe väidetava teo toimepanija venna juuresolekul. Valitsus ei olnud näidanud, et tema kohalolek kaalus üles lapse/ohvri huvid.

Kaebajat küsitles neli erinevat uurijat, kellest kolm olid mehed, mis kaebaja sõnul muutis selle kogemuse tema jaoks veelgi stressirohkemaks. Lanzarote konventsiooni artikkel 35 näeb ette, et kõik lapsega läbiviidud küsitlused peaks võimalikult suurel määral läbi viima temaga samast soost isik. Selline säte puudus siseriiklikus õiguses. Miski ei viidanud sellele, et samal uurijal, naisuurijal, oleks olnud praktikas võimatu kaebajat küsitleda. Lisaks olid kõik 12 intervjuud toimunud tavalistes kontorites. Sellega seoses nähti Lanzarote konventsiooni artiklis 35 ette, et vestlused lapsohvriga toimuvad vajaduse korral selleks loodud või kohandatud ruumides.

Eriti murettekitav oli kaebaja kontakt väidetavate kurjategijatega. Lanzarote konventsiooni artiklis 31 nõutakse, et kohtu ja õiguskaitseorganite ruumides välditaks ohvrite ja kurjategijate kontakte, välja arvatud kui pädevad asutused näevad lapse huvides ette teisiti või kui uurimine või menetlus sellist kokkupuudet nõuab. Kahe väidetava toimepanijaga silmitsi seismine oli kaebaja jaoks eriti piinav kogemus, mida raskendas veelgi asjaolu, et üks advokaatidest oli teda intensiivselt küsitlenud. Alternatiive, mis oleks võimaldanud kaitsel esitada küsimusi ohvrit vähem häirival viisil, ei pakutud.

Uurimistoimingute käigus ilmnisid kaebajal seksuaalse kuritarvitamise lapsohvritele omased psühholoogilise trauma tunnused: häbi, emotsionaalse stress ja hirmu uuesti läbielamine. Need reaktsioonid olid eriti tugevad siis, kui kaebaja pidi uuesti silmitsi seisma teda väidetavalt

kuritarvitanud inimestega. Ta vajab psühholoogilist rehabilitatsiooni ja oli nii emotsionaalselt kui ka füüsiliselt kurnatud. Kuigi uurijad olid kaebaja seisundist teadlikud, siis nad suures osas ignoreerisid seda.

Lisaks jättis siseriiklik kohus rahuldamata prokuröri korduvalt taotlused lugeda kaebaja eeluurimisel antud ütlused ette, et vältida tema ülekuulamist kohtus ja seega ka tema edasist traumeerimist. Vastupidiselt kriminaalmenetluse seadustiku sätetele ei olnud kohus põhjendanud, miks kaebaja ülekuulamist kohtuistungil peeti vajalikuks. Eelkõige oli menetleva kohtu kohustus tagada, et kaebaja isikupuutumuse austamine oli kohtulikult arutamisel piisavalt kaitstud.

Kaebaja seisund menetluse ajal halvenes ning tal diagnoositi posttraumaatiline stressihäire ning tal oli depressioon ja enesetapurisk. Ta pidi olema psühhiaatri järelevalve all ning ta vajab pikka ravi.

Kokkuvõttes näitasid ametivõimud üles täielikku hoolimatust kaebaja kannatuste suhtes. Kostjariik polnud täitnud oma kohustusi, mis tõi kaasa kaebaja teistkordselt ohvriks langemise. Sellest tulenevalt tuvastas EIK artikkel 3 rikkumise.

Artikkel 41

EIK leidis, et Venemaa peab kaebajale maksma varalise kahju katteks 13 533 eurot, mittevaralise kahju eest 20 000 eurot ning kulude katteks 6741 eurot.

[Lahend](#) (inglise keeles)

[Kokkuvõte](#) (inglise keeles)